

Правові проблеми інформаційної діяльності

УДК 342.951

АРИСТОВА І.В., доктор юридичних наук, професор
ЧЕРНАДЧУК В.Д., доктор юридичних наук, професор

КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** Досліджено модель інформаційної сфери та суспільні відносини, що в ній виникають. Запропоновано концепцію інформаційних правовідносин та обґрунтовано доцільність її впровадження під час з'ясування особливостей правового регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері банківської діяльності.*

***Ключові слова:** інформаційна сфера, суспільні відносини, банківська діяльність.*

***Аннотация.** Исследованы модель информационной сферы и общественные отношения, которые в ней возникают. Предложена концепция информационных правоотношений и обоснована целесообразность ее внедрения во время выяснения особенностей правовой регуляции общественных отношений, которые возникают в сфере банковской деятельности.*

***Ключевые слова:** информационная сфера, общественные отношения, банковская деятельность.*

***Summary.** The model of the information sphere and social relations which appear in it is explored. Conception of informational legal relationships is offered and expedience of its introduction during finding out of features of the legal adjusting of social relations which arise up in the field of banking operations is grounded.*

***Keywords:** informational sphere, social relations, banking operations.*

Постановка проблеми. Проведення фундаментальних та прикладних досліджень з питань розвитку інформаційного суспільства законодавчо визначено однією із засад національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні [1]. Водночас, проведення фундаментальних теоретичних досліджень наукою інформаційного права постає необхідним кроком для подальшого розвитку однієї із галузей національної системи права – інформаційного права. У зв'язку з цим вироблення теоретичних знань шляхом вивчення закономірностей, особливостей та проблем розвитку цієї галузі постає актуальним завданням на шляху розбудови інформаційного суспільства в Україні.

Протягом останніх десятиріч, що позначилися зміною парадигм у суспільному розвитку, практичним затребуванням нових соціально-філософських концепцій, зарубіжна та вітчизняна юридична наука намагається переосмислити свої світоглядні засади, виробити новий адекватний методологічний інструментарій, що природно вписується у логіку зміни епох наукового знання. Тому слушним уявляється положення про те, що класична теорія пізнання поступається місцем постмодерністським концепціям і підходам до пізнавальної діяльності, а звідси – і до науковості, її ідеалів, критеріїв, меж, співвідношення юридичної науки з емпіричним та іншим позанауочним знанням, до соціокультурних передумов наукового мислення, що з неминучістю тягне за собою перегляд існуючих концепцій та положень теорії права [2, с. 25].

Дана стаття є логічним продовженням роботи [3], в якій було викладено думки щодо оновленої парадигми науки інформаційного права в умовах розвитку суспільств знання [3].

Мета цієї роботи полягає у визначенні сутності понять “інформаційні відносини” та “інформаційні правовідносини”, що постають базовими в науці інформаційного права, виробленні концепції інформаційних правовідносин та обґрунтуванні доцільності її впровадження під час дослідження особливостей правового регулювання суспільних відносин у сфері банківської діяльності в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Виклад основних положень. Необхідно визнати, що зазначеною проблематикою займалися вчені-юристи як з Росії, так і України: це, передусім – І.Л. Бачило, А.Б. Венгеров, О.О. Городов, В.Н. Лопатін, В.О. Копилов, М.М. Расолов, М.А. Федотов; вітчизняні фахівці: О.А. Баранов, К.І. Беляков, В.М. Брижко, В.О. Гавловський, Р.А. Калюжний, О.В.Копан, Б.А. Кормич, Т.А. Костецька, О.В. Кохановська, О.В. Марущак, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець та ін. Водночас, на жаль, досі відсутнє усталене розуміння сутності зазначених понять – “інформаційні відносини”, “інформаційні правовідносини”. Вважаємо за можливе викласти власну позицію з цього приводу, використовуючи при цьому напрацювання вчених в галузі теорії держави та права та інформаційного права, а надалі і в галузі банківського права.

Вважаємо, що розвиток інформаційного суспільства в Україні пов’язаний із трансформаційними процесами, що мають відбуватися у різноманітних сферах суспільного життя: політичній, економічній, соціальній, культурній, інформаційній та ін. Дійсно, ХХІ століття вважається століттям інформації, яка починає “пронизувати” усі сфери життя. Зростання ролі інформації практично у всіх сферах життєдіяльності зумовлено багатьма чинниками, і передусім формуванням інформаційного сектора економіки. Слід погодитися із О.О. Городовим [4, с. 3], що ступінь розвинутої інформаційного сектора суттєво впливає не лише на систему виробничих відносин, а й визначає реальні межі можливостей для членів суспільства шукати, отримувати та поширювати інформацію. Вважається, що саме цим закладається основа існування інформаційних відносин у суспільстві, окреслюються орієнтири державної політики в інформаційній сфері, а інформаційні процеси нашого суспільства постають предметом свідомої, цілеспрямованої та науково-обґрунтованої діяльності. Слід підкреслити, що важливу роль у свідомому проектуванні інформаційних процесів відіграє право, за допомогою якого не лише регулюються відносини, що склалися, а й відбувається розширення сфери інформаційної діяльності, яке обумовлено суспільними потребами.

Таким чином, існують відповідні підстави для введення у науковий обіг поняття “інтегративна інформаційна сфера”, яка за інформаційним критерієм (тобто за циркуляцією інформації) об’єднує усі сфери суспільного життя, у тому числі й інформаційну. Що стосується інформаційної сфери суспільного життя, то пропонується розглядати її як сферу, в якій здійснюється суто інформаційна діяльність (збирання, виробництво, зберігання, використання, розповсюдження інформації) та відповідна діяльність, що забезпечує інформаційну діяльність. Слід підкреслити, що суто інформаційна діяльність – це діяльність, в якій виробництво, розповсюдження, споживання та ін. інформації постає основною метою, а не засобом досягнення будь-якої мети. Вважаємо, що таке тлумачення інформаційної сфери суспільства дозволяє усвідомити види суспільних відносин, що виникають у цій сфері, і в цілому погодитися з точкою зору О.А. Баранова [5] щодо цих видів:

- інформаційні відносини – це суспільні відносини, що мають місце в процесі створення, поширення, використання, збереження, знищення (утилізації) інформації;
- інформаційно-інфраструктурні відносини – це суспільні відносини, що мають місце в процесі забезпечення реалізації інформаційних відносин, тобто пов’язані з

функціонуванням суб'єктів інформаційної інфраструктури, які надають інформаційні послуги і виконують роботу в інформаційній сфері, використовують інформаційні технології і ресурси, підтримують інформаційну безпеку тощо.

Водночас, вважаємо за доцільне зазначити, що існують й інші визначення поняття інформаційної сфери суспільства (наприклад, у роботах О.В. Кохановської [6], К.І. Белякова [7], В.С. Цимбалюка [8]). Не заперечуючи підходи зазначених вчених щодо визначення цього поняття, вважаємо, що кожен дослідник прагне побачити та усвідомити різні аспекти розуміння інформаційної сфери, і це сприяє, на нашу думку, здійсненню комплексного погляду на цей феномен, у тому числі, задля ідентифікації виду та характеру суспільних відносин в інформаційній сфері.

Зважаючи на те, що у кожній сфері суспільного життя виникають різноманітні суспільні відносини, слід звернути увагу на те, що характер цих відносин може бути як “чисто” управлінський (чи майновий, чи трудовий, чи інформаційний тощо), так і “змішаний”. До речі, “змішаний” характер відносин зумовлений наявністю в кожних із зазначених вище суспільних відносинах інформаційної складової. Варто підкреслити, що вплив інформаційної складової має тенденцію до посилення саме в умовах розвитку інформаційного суспільства.

На нашу думку, зазначений вище підхід доцільно взяти за основу під час дослідження суспільних відносин, що виникають в інтегративній інформаційній сфері. Дослідження показали, що суспільні відносини в означеній сфері можна розглядати як системне утворення, складовими якого постають підсистеми “змішаних” та “чистих” суспільних відносин. До першої підсистеми включені дві групи суспільних відносин, а саме: а) інформаційно-управлінські, інформаційно-майнові, інформаційно-банківські, інформаційно-трудова та ін.; б) управлінсько-інформаційні, майново-інформаційні, банківсько-інформаційні, трудово-інформаційні та ін. Різниця між суспільними відносинами у першій та другій групах полягає у наступному: у першій групі інформаційні відносини постають основними, а усі інші (управлінські, майнові, банківські, трудові та ін.) – забезпечувальними; у другій групі – навпаки: інформаційні відносини є забезпечувальними. Що стосується “чистих” суспільних відносин, то ними постають суто інформаційні відносини.

Аналіз суспільних відносин в інформаційній сфері (визначення якої було запропоновано вище) дозволяє дійти висновку, що в цій сфері виникають суто інформаційні, інформаційно-управлінські, інформаційно-майнові, інформаційно-банківські, інформаційно-трудова та ін. відносини. Тобто йдеться про суспільні відносини першої групи першої підсистеми та суспільні відносини другої підсистеми. На нашу думку, зазначені суспільні відносини можна назвати суспільними відносинами в інформаційній сфері або інформаційними відносинами у широкому трактуванні, а суто інформаційні відносини доцільно розглядати як інформаційні відносини у вузькому трактуванні. До речі, суто інформаційними є суспільні відносини з приводу обігу інформації – створення, збирання, одержання, обробка, зберігання, використання, поширення, охорона та захист. Таким чином, здійснена спроба створення моделі суспільних відносин, що виникають в інформаційній сфері в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні.

На нашу думку, концепція інформаційних правовідносин має виходити як із запропонованої вище моделі суспільних відносин, що виникають в інформаційній сфері, так і з існуючих наукових напрацювань щодо вирішення проблеми інформаційних правовідносин. Вважаємо, що плідною, з наукової точки зору, є позиція В.О. Копилова щодо визначення поняття інформаційного правовідношення: це врегульоване

інформаційно-правовою нормою інформаційне суспільне відношення, сторони якого виступають в якості носіїв взаємних прав та обов'язків, встановлених та гарантованих інформаційно-правовою нормою [9, с. 122]. Правовідношення є засобом переведення загальних встановлень правових норм в конкретні суб'єктивні права та обов'язки учасників суспільних відносин. Інформаційне правовідношення відбувається внаслідок трансформації права об'єктивного (сукупності норм інформаційного права, що визначають зміст інформаційних прав та обов'язків визначеного кола суб'єктів права) в право суб'єктивне (індивідуалізація суб'єктивних інформаційних прав та обов'язків). Суб'єктивні інформаційні права та обов'язки передбачені інформаційним законодавством, і суб'єкт може їх реалізовувати у будь-яких інформаційних правовідносинах, незалежно від сфери їх існування. Тому їх можна визначити як загальні суб'єктивні інформаційні права та обов'язки, сукупність яких і становить інформаційні повноваження.

Наведене визначення поняття інформаційних правовідносин, на нашу думку, є узагальненим і потребує уточнення. У визначенні має йтися не про сторони інформаційного суспільного відношення, а про суб'єкти. Дискусійним є положення про «носіїв взаємних прав та обов'язків», оскільки така особа є суб'єктом права, а не правовідносин. Оскільки суб'єктами правовідносин можуть бути лише особи, які наділені правосуб'єктністю, то поняття “суб'єкт права” та “носій взаємних прав та обов'язків”, в принципі збігаються. Щоб стати суб'єктом інформаційних правовідносин, така особа має пройти два етапи наділення юридичними якостями. По-перше, бути суб'єктом інформаційного права як потенційним суб'єктом інформаційних правовідносин через наділення інформаційною правосуб'єктністю, і по-друге, набути додаткових якостей юридичного характеру в конкретній юридично значущій ситуації – здатності реалізовувати суб'єктивні інформаційні права та обов'язки, що власне й визначає правові зв'язки та взаємодію між суб'єктами.

Суб'єктами інформаційних правовідносин є індивідуалізовані або конкретні суб'єкти права, які реалізують інформаційну правосуб'єктність у правовідносинах, виступаючи “реалізаторами” інформаційних повноважень. Кожен суб'єкт вступає в інформаційні відносини не безцільно, а з метою досягнення результату – задоволення інтересу щодо забезпечення своїх інформаційних потреб. Таке стає можливим за умови, якщо інший суб'єкт створює відповідну можливість отримання певної інформації, тобто належним чином виконує обов'язки щодо надання інформації у встановлених законом формі, порядку і строках. Інформацію можна розглядати як безпосередньо нематеріальний або опосередковано закріплений на матеріальних носіях результат дій суб'єктів, які здійснюються у певній послідовності і визначають їх поведінку в межах належних їм суб'єктивних інформаційних прав та обов'язків.

Наведені міркування дозволяють запропонувати визначення інформаційних правовідносин як врегульованих нормами інформаційного права суспільних відносин, що виникають з приводу інформації в процесі реалізації суб'єктивних інформаційних прав та обов'язків, детермінованих інтересами забезпечення своїх інформаційних потреб. Водночас, слід підкреслити, що у даному визначенні йдеться про інформаційні правовідносини у вузькому трактуванні (або суто інформаційні правовідносини).

Грунтуючись на моделі суспільних відносин в інформаційній сфері, пропонуємо наступну концепцію правовідносин в інформаційній сфері (або інформаційних правовідносин у широкому значенні). Інформаційні правовідносини – це системне утворення, невід'ємними складовими якого постають суто інформаційні, інформаційно-адміністративні, інформаційно-цивільні, інформаційно-банківські та ін. правовідносини.

До речі, визначення поняття “інформаційно-банківські правовідносини” буде наведено та обґрунтоване нижче.

На нашу думку, обґрунтування доцільності впровадження концепції інформаційних правовідносин під час дослідження особливостей правового регулювання суспільних відносин у сфері банківської діяльності в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні потребує передусім аналізу суспільних відносин у сфері банківської діяльності та змісту цієї діяльності.

Особливості розвитку банківської системи та банківської діяльності визначаються передусім їх специфічними властивостями, ознаками та рисами, які виходять за межі чисто правової проблематики, знаходячись на стику банківського та інших галузей права і, безпосередньо або опосередковано, усієї сфери суспільного буття у широкому розумінні. Банківська діяльність характеризується єдністю трьох елементів: пізнання явищ банківської діяльності, безпосередньо самої банківської діяльності та результату цієї діяльності. Пізнання явищ банківсько-правових явищ внутрішньо передбачає безпосереднє практичне втілення отриманих внаслідок дослідження результатів пізнання, які закріплюються у банківсько-правових актах. Знання має значення внаслідок практичного його втілення в дійсність, постановки конкретних практичних цілей, пов'язаних з організацією банківської системи та управлінням банківською діяльністю. Процес переходу від пізнання явищ банківської дійсності до банківської правотворчості не є прямим і одноразовим, це досить ємне, багатоступеневе розширення та конкретизація знань. І лише після усвідомлення мети правового регулювання банківської діяльності приймається рішення щодо переходу від пізнання до проектування (банківської правотворчості), внаслідок чого створюються банківські нормативно-правові акти. Якщо пізнання у правотворчості є процесом перетворення об'єктивної дійсності через нормотворче усвідомлення у прийняття банківського нормативно-правового акта, то його виконання є зворотним процесом перетворення нормотворчого усвідомлення в об'єктивно існуючу дійсність. Пізнання правових явищ в сфері банківської діяльності відбувається внаслідок отримання, аналізу та використання інформації на усіх стадіях пізнання та практичного втілення результатів цього пізнання. В процесі такого пізнання відбувається рух низхідної та висхідної інформації, яка забезпечує цей процес і без якої пізнання в принципі неможливе. Таким чином, відбувається перетинання сфери банківської діяльності з інформаційною сферою суспільного життя та інтегративною інформаційною сферою.

До речі, на значення функції пізнання (когнітивної функції) як функції соціальної діяльності під час побудови інформаційної цивілізації акцентує увагу К.І. Беляков. Сама реалізація пізнавальної функції, пише науковець, вимагає принципово нових засобів; без цього неможливі не тільки належне експонентне напрацювання нових знань, покликаних забезпечити задоволення матеріальних і духовних потреб, а й інтенсивний розвиток та збільшення інтелектуального потенціалу суспільства, без чого неможливе вирішення складних проблем, що виникають в інформаційному суспільстві [7, с. 36].

В останні роки, як зазначалося вище, стрімкими темпами розвивається інформаційне суспільство, підвищується роль інформатизації практично в усіх сферах суспільного життя. Інформаційні процеси набули ознак цілеспрямованої і науково обґрунтованої інтелектуальної діяльності, важливу роль у цих процесах повинно відігравати право, яке має можливість впливати на хід названих процесів безпосередньо, підтримуючи найбільш прогресивні починання. Розвиток української правової системи, в свою чергу, як вірно акцентує увагу О.В. Кохановська, потребує нового підходу до розуміння правових понять і інститутів [6]. Одним із таких понять є поняття

міжгалузевих правовідносин. За особливостями фактичного змісту, пише С.С. Алексєєв, можуть бути відокремлені правовідносини, що відповідають будь-якому підрозділу правової системи, в тому числі комплексним галузям, і підкреслює при цьому юридичну своєрідність окремих з них. [10, с. 275]. З початком економічної реформи та зумовлених нею якісних змін, пише Г.А. Тосунян, різко змінилося співвідношення норм публічного та приватного права, які регулюють банківську діяльність, що поставили на порядок денний зумовлене практичною потребою питання про виділення банківського права в самостійну комплексну галузь [11, с. 17]. Тому заслуговує на підтримку визначення банківських правовідносин як врегульованих нормами банківського та іншого законодавства суспільних відносин, які представляють собою комплексну (складну та змішану) форму соціальної взаємодії, учасники яких, маючи взаємокореспондуючі юридичні права та обов'язки, реалізують їх при здійсненні банківської діяльності [11, с. 23]. Така соціальна взаємодія відбувається і в межах перетинання сфери банківської діяльності та інформаційної сфери.

Здійснення банківській діяльності неможливо без інформаційних послуг, які або передують безпосередній банківській діяльності, або зливаються з нею, або є її підсумком, а точніше – результатом. Уся банківська діяльність пронизана інформаційними відносинами. Особливо це стосується інформаційного забезпечення управлінської діяльності. Банк як організація є досить динамічною структурою, стан якої визначається як зовнішніми взаємодіями з навколишнім середовищем, так і внутрішніми взаємодіями між її елементами. Результатом такої взаємодії є зміни, що відбуваються в банківській діяльності. Наявність таких змін, які можуть бути позитивними або негативними, потребує управління ними. Саме це зумовлює бачення управління як акту, що зумовлюється процесами взаємодії із зовнішнім середовищем і внутрішніми взаємодіями між структурними елементами банку. Основним завданням можна вважати визначення необхідності управлінського впливу на основі аналізу конкретної ситуації, що має місце в процесі банківської діяльності, і прогнозування можливих наслідків її розвитку.

Мета банківської діяльності, критерії її досягнення формуються системою прийняття рішень. Інформація про контрольовані параметри банківської діяльності (в контексті взаємодії банку із зовнішнім середовищем) надається системою збору, обробки, зберігання, передачі та представлення (надання) інформації. Суб'єкти прийняття управлінських рішень здійснюють генерацію їх можливих варіантів, оптимізацію, оформлення і представлення для остаточного вибору уповноваженими суб'єктами. Такі прийняті рішення набувають форми управлінських дій, які передаються зобов'язаним суб'єктам для їх реалізації.

З точки зору управління організацією можна вважати, що взаємодія із зовнішнім середовищем відбувається не лише на рівні основної банківської діяльності, а й інформаційної взаємодії. При здійсненні банківської діяльності необхідні інформаційні взаємодії із зовнішнім середовищем відбуваються через рівень управління. При цьому потребує виділення фінансова складова такої взаємодії, зокрема, розглядаючи платіжні документи як інформаційну складову грошового обігу. Інформаційний характер фінансових взаємовідносин банків із зовнішнім середовищем найбільш наочно проявляється в системі електронних платежів.

Натомість, внутрішні інформаційні потоки являють собою рішення керівництва, що йдуть зверху вниз до виконавців (низхідні рішення), а також інформацію зворотного зв'язку, що йде знизу вгору щодо результатів банківської діяльності і виконання низхідних рішень (висхідна інформація). Отже, можна вважати, що усі внутрішні

взаємодії можна представити у формі інформаційної взаємодії. Таке припущення про взаємодію на рівні управління внаслідок інформаційних обмінів відповідають підходам теорії управління і узгоджуються із практикою побудови і функціонування систем управління у банківській сфері. Це дозволяє говорити про те, що параметри, характеристики та зміст зовнішніх і внутрішніх взаємодій є визначальними для процесів управління у банківській діяльності. Отже, організаційно-управлінські відносини в банку тісно пов'язані з банківською інформацією, що дозволяє говорити про їх інформаційну складову.

Правовідносини в сфері банківської діяльності – це складна система, оскільки в межах банківської діяльності виникають, змінюються припиняються не лише банківські, а й інші види правовідносин, і в першу чергу інформаційні. В процесі розвитку вони перетинаються, взаємопереходять та (або) зливаються, утворюючи комплексні міжгалузеві правовідносини. Наприклад, Законом України “Про банки і банківську діяльність” встановлено вимоги, які пред’являються до тимчасового адміністратора. До участі в тимчасовій адміністрації допускаються лише особи, які мають сертифікат Національного банку України на право здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, високі професійні та моральні якості, бездоганну ділову репутацію (у тому числі, якщо їх незаконні дії в минулому не спричинили банкрутства банку або іншого суб’єкта підприємницької діяльності), повну вищу економічну чи юридичну освіту, чи освіту у сфері управління та досвід роботи в банківській системі. Для керівника тимчасової адміністрації та тимчасового адміністратора – фізичної особи досвід роботи в банківській системі має становити не менше п’яти років, у тому числі на керівних посадах – не менше трьох років. Тимчасовим адміністратором не може бути, зокрема, фізична особа, яка: є кредитором, пов’язаною особою або акціонером/учасником банку; має судимість, не погашену і не зняту в установленому законом порядку, або є обвинуваченою за кримінальною справою, або не виконала своїх зобов’язань перед будь-яким банком. Для виявлення конфлікту інтересів особа до часу її призначення тимчасовим адміністратором зобов’язана надати Національному банку України інформацію про свої особисті й ділові інтереси, зокрема щодо заборгованості перед банком, трудових відносин з ним або володіння майновими правами банку; відносин за попередні п’ять років з будь-яким банком як його пов’язаною особою; невиконання будь-яких зобов’язань перед будь-яким банком за останні п’ять років; володіння майном, яке конкурує з майном банку; інших інтересів, що можуть зашкодити неупередженому виконанню функцій тимчасового адміністратора, у тому числі виконання ним функцій арбітражного керуючого іншим суб’єктом господарювання, який є боржником або клієнтом банку; інформації стосовно відсутності конфлікту інтересів з Національним банком України. Національний банк України зобов’язаний перед призначенням тимчасового адміністратора переконатися у відсутності конфлікту інтересів.

Отже, банківським правовідносинам (правовідносинам тимчасової адміністрації) передують інформаційні правовідносини, об’єктом яких є визначена банківським законодавством інформація, в тому числі й банківська, наслідком чого є прийняття Національним банком України рішення про призначення тимчасової адміністрації і в подальшому розвиток правовідносин тимчасової адміністрації банку. У наведеному прикладі, на наш погляд, доцільно досліджувати правовідносини як міжгалузеві комплексні правовідносини, а саме – банківські інформаційні правовідносини, основною метою яких є задоволення інтересів щодо відновлення платоспроможності банків, що визначається необхідністю подолання кризових явищ у банківській діяльності.

Водночас, проміжна мета – задоволення інформаційних потреб суб’єктів банківської діяльності – досягається під час реалізації інформаційних правовідносин. У зазначених міжгалузевих комплексних правовідносинах суб’єкти цих правовідносин (суб’єкти банківської діяльності) реалізують надані їм як суб’єктивні банківські права та обов’язки, так і суб’єктивні інформаційні права та обов’язки, оскільки зазначені суб’єкти наділені і банківською правосуб’єктністю, і інформаційною правосуб’єктністю.

Вважаємо, що наведені вище міркування дозволяють запропонувати наступне визначення поняття банківських інформаційних правовідносин: це врегульовані нормами банківського та інформаційного права суспільні відносини, що виникають між суб’єктами банківської діяльності в процесі реалізації суб’єктивних банківських та інформаційних прав і обов’язків, детермінованих інтересами забезпечення своїх потреб щодо стабільності та розвитку банківської системи (банку) в умовах розвитку інформаційного суспільства. Слід зазначити, що банківські інформаційні правовідносини не є складовими інформаційних правовідносин у широкому тлумаченні. На нашу думку, можна вважати їх складовою частиною банківських правовідносин (у широкому значенні).

Проведені дослідження дозволили усвідомити, що банківська діяльність є сферою розвитку не лише “чистих”, тобто суто банківських відносин (правовідносин), а й тих відносин (правовідносин), об’єктом яких, наприклад, є банківська інформація. Водночас, інтерес суб’єктів банківської діяльності може також полягати у забезпеченні своїх інформаційних потреб у сфері банківської діяльності. Наприклад, ч. 1 ст. 69 Закону України “Про банки і банківську діяльність” передбачено, що банк зобов’язаний подавати Національному банку України фінансову і статистичну звітність щодо роботи банку, його операцій, ліквідності, платоспроможності, прибутковості, а також інформацію афілійованих осіб банку з метою оцінки фінансового стану банку. А відповідно до ч. 8 цієї ж статті банк зобов’язаний оприлюднювати аудиторський висновок та перевірені аудиторською фірмою річну фінансову звітність і річну консолідовану фінансову звітність у визначеному законом обсязі. У таких випадках йдеться про досягнення основної мети – інформаційної мети, задоволення інформаційних потреб суб’єктів банківської діяльності. При цьому, отримання інформації не завжди пов’язано із здійсненням безпосередньо банківської діяльності, хоча ця інформація, як правило, висвітлює показники банківської діяльності і таким чином діагностує стан банківської діяльності та сприяє переосмисленню стратегії її розвитку.

На нашу думку, у наведеному прикладі йдеться про існування інформаційно-банківських відносин, причому інформаційні відносини постають основними, а банківські – забезпечувальними. Тобто, відбувається перетинання інформаційної сфери суспільного життя з банківською сферою. Зазначені інформаційно-банківські відносини, потребуючи свого правового регулювання, перетворюються на інформаційні банківські правовідносини, які постають міжгалузевими комплексними правовідносинами. Вважаємо за необхідне ще раз акцентувати увагу на: а) основній меті реалізації інформаційно-банківських правовідносин – задоволення інформаційних потреб суб’єктів банківської діяльності, тобто досягнення результату інформаційної діяльності в банківській сфері; б) реалізації суб’єктами зазначених правовідносин (суб’єкти банківської діяльності) наданих їм як суб’єктивних інформаційних прав та обов’язків, так і банківських прав та обов’язків.

Вважаємо, що зазначена позиція дозволяє запропонувати наступне визначення поняття інформаційних банківських правовідносин: це врегульовані нормами

інформаційного та банківського права суспільні відносини, що виникають між суб'єктами банківської діяльності в процесі реалізації суб'єктивних інформаційних та банківських прав та обов'язків, детермінованих інтересами забезпечення своїх інформаційних потреб у сфері банківської діяльності в умовах розвитку інформаційного суспільства. До речі, ці правовідносини є невід'ємними складовими інформаційних правовідносин (у широкому значенні).

Висновки.

У роботі було запропоновано та обґрунтовано модель суспільних відносин, що виникають в інформаційній сфері, концепцію інформаційних правовідносин в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні. Доведено доцільність впровадження цієї концепції під час дослідження особливостей правового регулювання суспільних відносин у сфері банківської діяльності. Зазначено, що особливості правового регулювання зазначених суспільних відносин пов'язані, серед іншого, з існуванням міжгалузевих комплексних правовідносин – банківських інформаційних та інформаційних банківських, тлумачення яких наведено у роботі. Вважаємо, що проведені дослідження будуть корисні під час як правотворчої, так і правозастосовної діяльності.

На нашу думку, ще одна проблема потребує свого вирішення. Аналіз визначень понять “банківські інформаційні правовідносини” та “інформаційні банківські правовідносини” дозволив усвідомити необхідність з'ясування питання щодо доцільності використання у цих поняттях як норм банківського, так і норм інформаційного права. Зважаючи на те, що інформаційне законодавство є формою (юридичним джерелом) інформаційного права, а також враховуючи сучасний стан інформаційного законодавства (а саме, відсутність усталеного розуміння поняття інформаційного законодавства, його складу), слід зазначити, що це впливає і на однозначне розуміння віднесення тих чи інших норм до інформаційного законодавства. Можливо, й деякі норми банківського права доцільно віднести не до банківського законодавства, а до інформаційного. Сподіваємося, що розробка та впровадження концепції систематизації інформаційного законодавства у формі кодексу дозволить уточнити запропоновані у роботі визначення понять банківсько-інформаційні та інформаційно-банківські правовідносини. До того ж, вважаємо, що розвиток інформаційного суспільства має спонукати науковців до формування адекватного розуміння правових явищ та процесів, що відбуваються у нових умовах, а також до конструктивного коригування своїх наукових позицій. Не є виключенням і наш підхід, який було запропоновано у цій роботі: отримання нових наукових знань у галузі інформаційного та банківського права, розвитку інформаційного суспільства будуть проаналізовані та творчо використані для уточнення моделі суспільних відносин, що виникають в інформаційній сфері, концепції інформаційних правовідносин та врахування нових особливостей впровадження цієї моделі та концепції під час правового регулювання суспільних відносин у сфері банківської діяльності.

Використана література

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України від 09.01.07 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102
2. Пацурківський П.С. Начала фінансового права: постановка проблеми / П.С. Пацурківський // Право України. – 2006. – № 6. – С. 25 – 29.
3. Арістова І.В. Наука “інформаційне право” на новому етапі розвитку інформаційного суспільства / І.В. Арістова // Правова інформатика. – 2011. – № 1. – С. 3 – 11.

4. Городов О.А. Информационное право : учеб. / О.А. Городов. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 248 с.
5. Баранов О.А. Інститути інформаційного права / О.А. Баранов // Правова інформатика. – 2006. – № 11. – С. 40 – 46.
6. Кохановська О.В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : монографія / О.В. Кохановська. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2006. – 463 с.
7. Беляков К.І. Інформатизація в Україні : проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення : монографія / К.І. Беляков. – К. : КВЦ, 2008. – 576 с.
8. Цимбалюк В.С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія / В.С. Цимбалюк. – К.: “Освіта України”, 2010. – 388 с.
9. Копылов В.А. Информационное право : учебн. для студ. высш. учеб. зав. / В.А. Копылов. – М. : Юристъ, 2003. – 512 с.
10. Алексеев С.С. Проблемы теории права : курс лекций : в 2 т. / С.С. Алексеев. – Свердловск : Мин-во высшего и среднего спец. образования РСФСР ; Свердловский юрид. ин-т, 1972–1973. – Т. 1 : Основные вопросы общей теории социалистического права. – 1972. – 396 с.
11. Тосунян Г.А. Банковское право Российской Федерации. Общая часть : учебник [для студ. высш. учеб. заведений] / Г.А. Тосунян, А.Ю. Викулин, А.М. Экмалян ; под ред. Б.Н. Топорнина – М. : Юристъ, 1999. – 448 с. – (Ин-т государства и права Российской академии наук).

~~~~~ * * * ~~~~~